

Bijlage 1

Afgenomen interviews

De heer Rob Engelsman, directeur Samenwerkingsverband Noord-Nederland (SNN), op 09-07-2007, te Groningen.

De heer Owen Huisman, bureaucoördinator van de Stichting Energy Valley, op 09-07-2007, te Groningen.

De heer Herman Verheij, medewerker Waddenvereniging, op 10-07-2007, te Harlingen.

De heer Klaas Arie Beks, projectleider provincie Fryslân, op 16-07-2007, te Leeuwarden.

Bezochte bijeenkomsten

Plenaire vergadering Raad voor de Wadden, op 23-05-2007, te Leeuwarden, namens Royal Haskoning Groningen.

Plenaire vergadering Raad voor de Wadden, op 27-06-2007, te Leeuwarden, namens Royal Haskoning Groningen.

Bijlage 2

De gemeenten die bij de zes, deels in het Waddengebied liggende, COROP-gebieden horen, de Waddengemeenten zijn vetgedrukt.

Nederland is ingedeeld in 40 COROP-gebieden. De volgende zes COROP-gebieden liggen deels in het Waddengebied.

1. COROP-gebied Oost-Groningen (9)

- Bellingwedde
- Menterwolde
- Pekela
- **Reiderland**
- Scheemda
- Stadskanaal
- Veendam
- Vlagtwedde
- Winschoten

2. COROP-gebied Delfzijl en omgeving (3)

- Appingedam
- **Delfzijl**
- Loppersum

3. COROP-gebied Overig Groningen (13)

- Bedum
- **De Marne**
- **Eemsmond**
- Groningen
- Grootegast
- Haren
- Hoogezand-Sappemeer
- Leek
- Marum
- Slochteren
- Ten Boer
- Winsum
- Zuidhorn

4. COROP-gebied Noord-Friesland (18)

- Achtkarspelen
- **Ameland**
- Boarnsterhim
- Dantumadeel
- **Dongeradeel**
- **Ferwerderadiel**
- **Franekeradeel**
- **Harlingen**
- **Het Bildt**
- Kollumerland c.a.
- Leeuwarden
- Leeuwarderadeel
- Littenseradiel
- Menaldumadeel
- **Schiermonnikoog**
- **Terschelling**
- Tytsjerksteradiel
- **Vlieland**

5. COROP-gebied Zuidwest-Friesland (7)

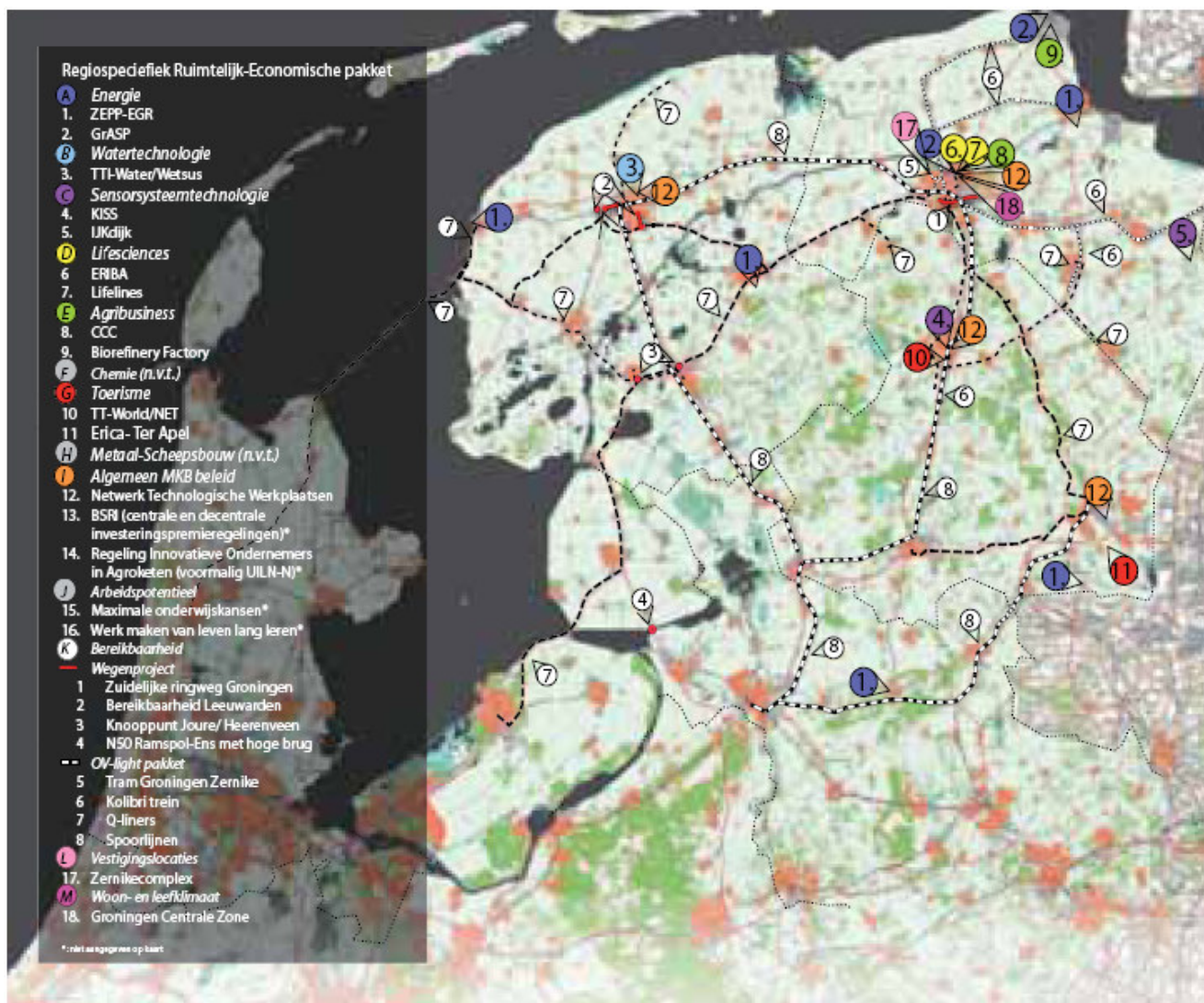
- Bolsward
- Gaasterlân-Sleat
- Lemsterland
- Nijefurd
- Sneek
- **Wûnseradiel**
- Wymbritseradiel

6. COROP-gebied Kop van Noord-Holland (22)

- Andijk
- **Anna Paulowna**
- **Den Helder**
- Drechterland
- Enkhuizen
- Harenkarspel
- Hoorn
- Medemblik
- Niedorp
- Noorder-Koggenland
- Obdam
- Opmeer
- Schagen
- Stede Broec
- **Texel**
- Venhuizen
- Wervershoof
- Wester-Koggenland
- **Wieringen**
- Wieringermeer
- Wognum
- Zijp

Bijlage 3

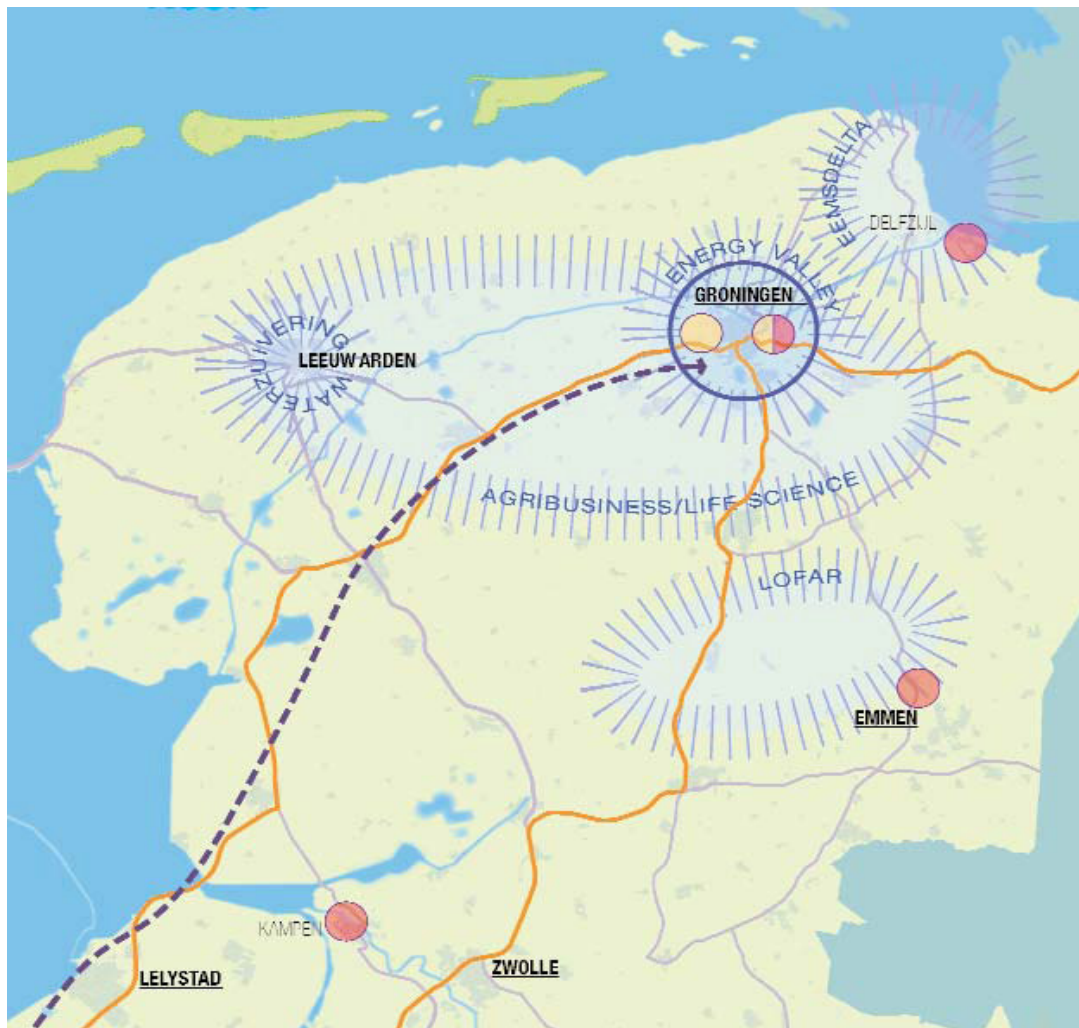
Een overzicht van projecten die mogelijk in aanmerking komen voor financiering vanuit het Regiospecifiek Pakket ZZL.

Bron: Ministeries van V&W, VROM en EZ (2006), Aanvulling op de Structuurvisie Zuiderzeelijn; Onderzoek naar nut en noodzaak, pagina 55.

Bijlage 4

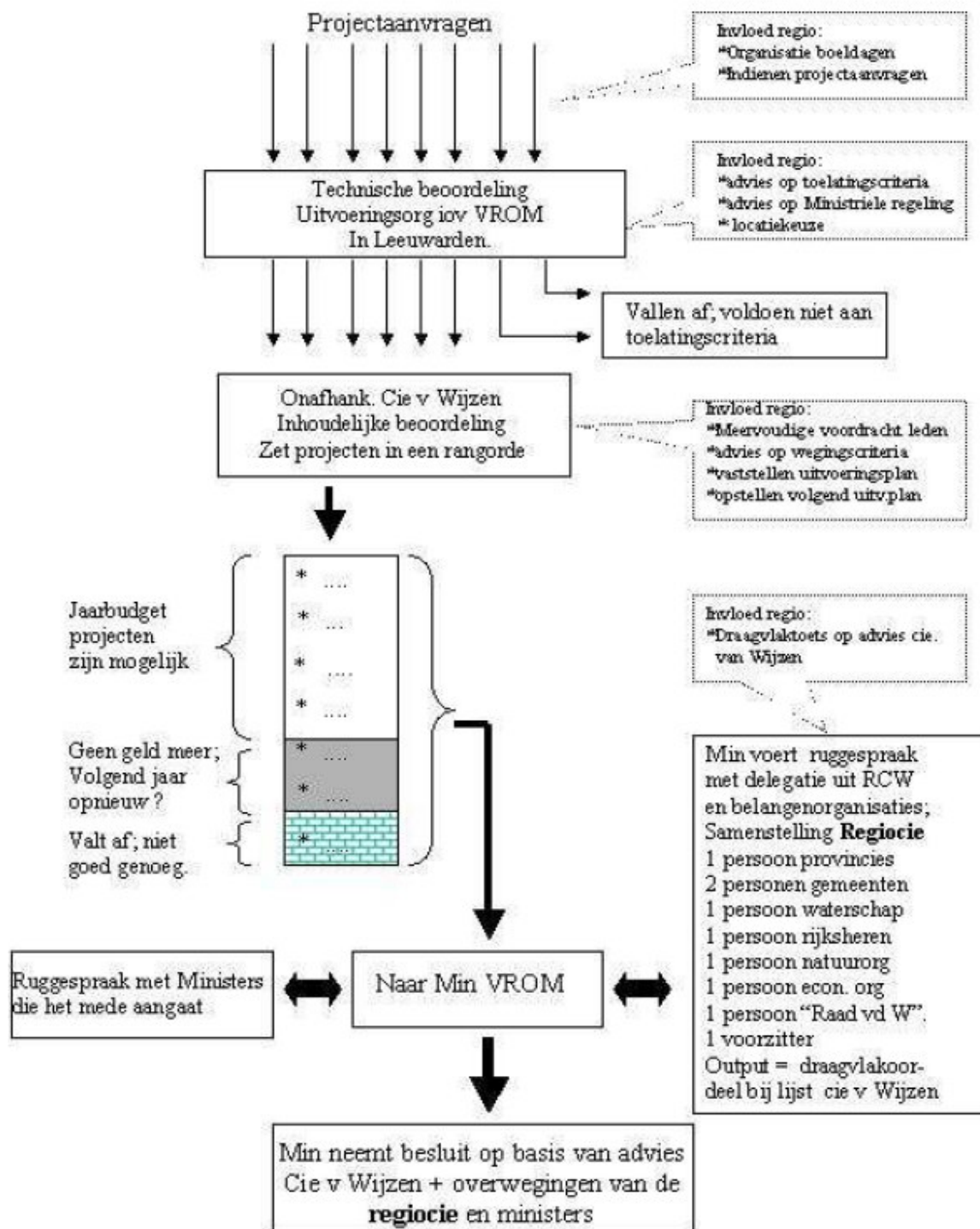
De vijf 'pieken' van de Noordelijke economie volgens de Nota Pieken in de Delta

Bron: Ministerie van Economische Zaken (2004c), *Pieken in de Delta; Gebiedsgerichte economische perspectieven*, pagina 48.

Bijlage 5

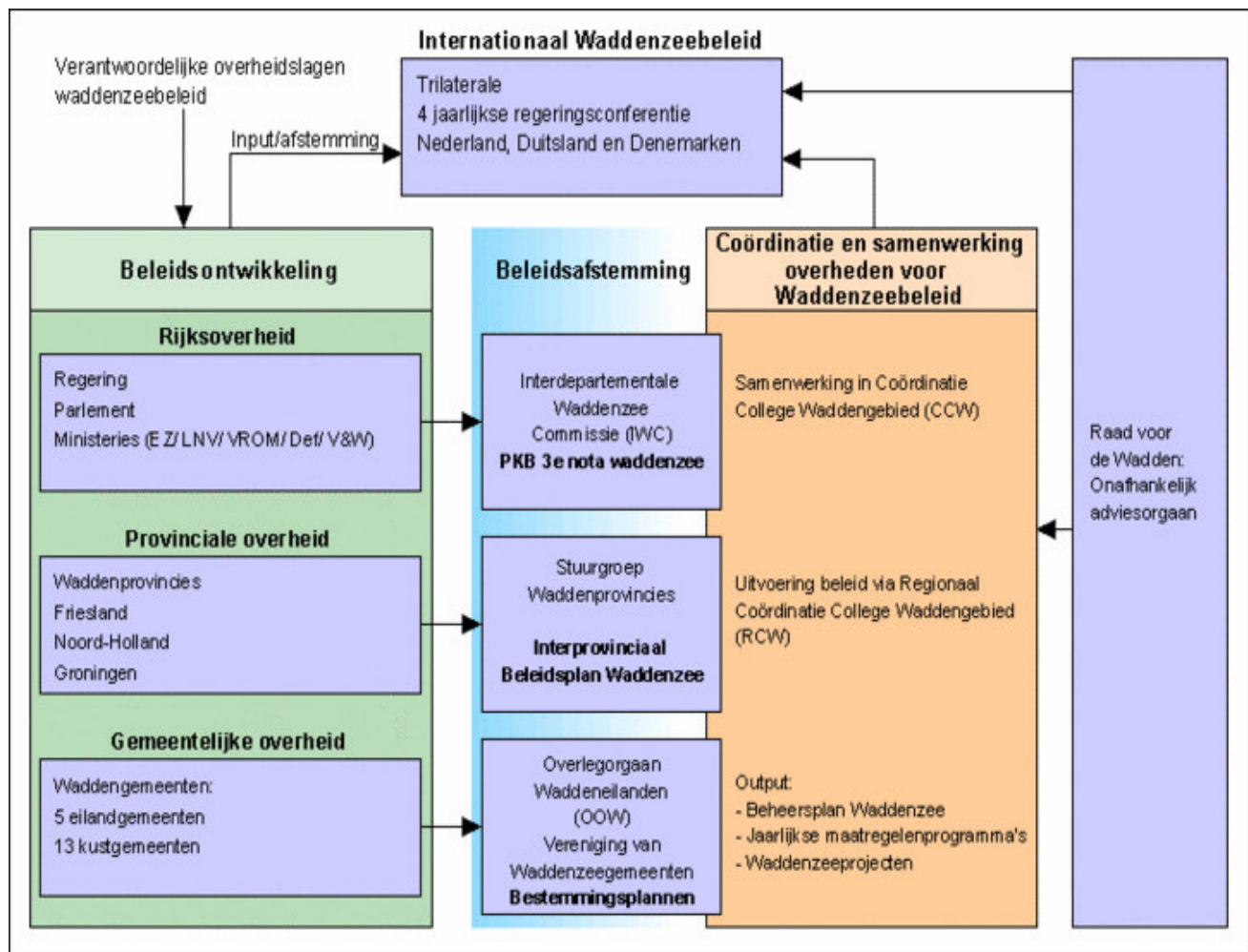
Schematische weergave beoordeling projectvoorstellen

Bron: Van Vierssen en Van Loon-Steensma (2007), Ondernemingsplan Waddenacademie, pagina 39.

Bijlage 6

Bestuur van het Waddengebied (Bron: www.waddenzee.nl)

Coördinatie College Waddengebied (CCW)

Het CCW staat onder voorzitterschap van de minister van VROM. Het is het strategisch, sturend overlegorgaan voor Rijk en Waddengebied. In het orgaan zijn het Rijk en de aan de waddenzee grenzende provincies, gemeenten en waterschappen actief. Het Regionaal Coördinatie College Waddengebied (RCW) voert vervolgens het beleid uit.

Regionaal Coördinatie College Waddengebied (RCW)

In het Regionaal College Waddengebied (RCW) werken rijk, provincies, gemeenten en waterschappen samen aan de uitwerking van de strategische hoofdlijnen van het Waddenzeebeleid. Het RCW stelt hiervoor, in opdracht van het CCW, het Beheer- & Ontwikkelingsplan waddengebied op in 2007. Daarnaast heeft het RCW een coördinerende taak bijvoorbeeld voor de handhaving van wet en regelgeving. In het RCW kunnen alle zaken die samenhangen met de Waddenzee aan de orde worden gesteld, ook internationale zaken zoals de samenwerking met Duitsland en Denemarken voor de Waddenzee.

Voorzitter van het RCW is de heer E.H.T.M. Nijpels, Commissaris van de Koningin in de Provincie Friesland.

Secretaris van het RCW is dhr. E. Boonstra.

Leden:

- Drie gedeputeerden, van elk van de drie waddenprovincies de gedeputeerde met de Wadden in de portefeuille;
- Drie gemeentelijke bestuurders, drie burgemeesters van een waddegemeente (momenteel twee eilandgemeenten en een 'vastewalgemeente');
- Een bestuurder van de waterschappen, namens alle waterschappen langs de Waddenzee;
- Vijf rijksvertegenwoordigers, een van elk van de ministeries VROM, LNV, V&W, EZ en Defensie.
- De voorzitter is de Commissaris van de Koningin van één van de waddenprovincies, momenteel de heer Alders, commissaris van Groningen.

De RCW leden zijn in duo's verantwoordelijk voor een of meerdere onderdelen, thema's, van het werk van het RCW. Op deze thema's zijn zij bestuurlijk aanspreekpunt voor belanghebbenden en zijn zij verantwoordelijk voor de voorbereiding en behandeling in het RCW.

Thema Waddenfonds

Regisseurs:

Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (Rijk)

Mevr. T. Schokker, gedeputeerde provincie Friesland (provincies)

(Bron: www.waddenzee.nl)

Stuurgroep Waddenprovincies (SWP)

De Stuurgroep Waddenprovincies is het samenwerkingsverband van de drie provincies Friesland, Groningen en Noord-Holland voor het Waddenzeebeleid. Door een gezamenlijk optreden willen de drie provincies het bestuur van dit unieke gebied eenduidig, herkenbaar en toegankelijk maken.

Bestuur

De Stuurgroep Waddenprovincies bestaat uit drie gedeputeerden, één uit iedere Waddenprovincie. De provincie Friesland levert de voorzitter.

Het Stuurgroepsecretariaat is ondergebracht bij de provincie Friesland.

(Bron: www.vrom.nl)

Raad voor de Wadden

Eind 2002 is de Wet op de Raad voor de Wadden van kracht geworden. Op grond van deze wet is op 7 april 2003 de Raad voor de Wadden ingesteld. De Raad kan als de opvolger van de Waddenadviesraad worden gezien, die in 1982 voor het eerst werd ingesteld. Net als de Waddenadviesraad heeft de nieuwe Raad tot taak de overheden en de Staten-Generaal te adviseren over het belangrijkste natuurgebied van Nederland: het Waddengebied.

De Raad voor de Wadden adviseert over zaken die van algemeen belang zijn voor het Waddengebied. Dit zijn o.a. het beleid (regionaal, nationaal en trilateraal) ten aanzien van visserij en recreatie, de ontwikkeling van beheerplannen en de verbetering van de bestuurlijke organisatie. Verder zal de Raad een belangrijke rol spelen bij de uitwerking van het duurzaam ontwikkelingsperspectief zoals opgenomen in de PKB Derde Nota Waddenzee (Bron: www.waddenzee.nl).

Specifiek voor het Waddenfonds:

Adviescommissie Waddenfonds (= commissie van wijzen)

Deze commissie geeft de overheid advies over de rangorde van de goedgekeurde projectvoorstellen. Alle projecten die de commissie beoordeeld voldoen aan de regels van het Waddenfonds. De commissie plaats deze projecten in een rangorde die de gewenstheid weergeeft.

De commissie bestaat uit een voorzitter en ten minste twee en ten hoogste zes leden. De leden zijn deskundig op het terrein waarop de commissie een taak heeft en zijn niet als ambtenaar of bestuurder met taken in het kader van het waddenbeleid werkzaam bij een ministerie, provincie, gemeente of waterschap.

Onze Minister benoemt de voorzitter en de leden voor een termijn van vijf jaar op meervoudige voordracht, op te maken door de in het waddengebied bevoegde bestuursorganen van gemeente, provincie en waterschap. De leden zijn te allen tijde opnieuw benoembaar (Wet op het Waddenfonds).

De Adviescommissie Waddenfonds bestaat momenteel uit zeven leden:

De heer drs. L.M.L.H.A. Hermans (voorzitter)

De heer prof. dr. ir. P. Vellinga

De heer prof. dr. W. Wolff

De heer J. Abrahamse

De heer J.H.J. Pâques

De heer G.H.B. Verberg

De heer mr. F.W.R. Evers

(Bron: www.vrom.nl)

Uitvoeringsorgaan Waddenfonds (= Dienst Landelijk Gebied te Leeuwarden)

Beoordeelt of projectvoorstellen aan alle regels voldoen. Zo ja, dan wordt het project aan de Adviescommissie Waddenfonds voorgelegd. Zo nee, dan wordt het project afgewezen.

Bijlage 7

De investeringssuggesties van het ministerie VROM voor elk van de vier doelstellingen (overgenomen uit het Investeringsplan Waddenfonds).

De investeringssuggesties voor elk van de beschreven beleidsdoelen, zijn slechts illustratief: het wil niet zeggen dat een projectvoorstel dat bij de investeringssuggesties wordt genoemd, per definitie voor subsidiering in aanmerking komt. Elk projectvoorstel zal aan de criteria worden getoetst.

Bron: Ministerie van VROM (2006), Investeringsplan Waddenfonds, pagina 4

1. Het vergroten en versterken van de natuur- en landschapswaarden van het waddengebied.

Om bij te dragen aan de realisatie van de lange termijn doelen zou vanuit het waddenfonds kunnen worden bijgedragen aan:

- herstel en aanleg van kwelders, brakwaterzones, hoogwatervluchtplaatsen, herinrichting van beeksystemen en verbonden deltagebieden, slenken en duinverstuivingen;
- het creëren van binnendijkse vogelrust- en foerageergebieden in het waddengebied, het herstel van (jonge) duinlandschappen, meer natuurlijk beheer en agrarisch natuurbeheer, aankoop en bescherming van bijzondere gebieden;

- herstel van natuurlijke zoet-zoutovergangen, minimaal één per stroomgebied;
- het vullen van kennisleemtes, bijvoorbeeld:
  - onderzoek naar mogelijkheden voor herstel van vismigratie mogelijkheden tussen zoet- en zoutwater en mogelijkheden voor ontzouting. Uitgangspunt daarbij is dat het vigerende beleid met betrekking tot zoet-zoutovergangen en het behoud van het IJsselmeer als strategische zoetwatervoorraad onverlet blijft. De bestrijding van, of het omgaan met, binnendijkse verzilting is hierbij een aandachtspunt;
  - onderzoek naar de effecten van garnalenvisserij op bodem, flora en fauna;
  - belevingsonderzoek en –monitoring;
  - ontwikkeling van de Waddenzee op lange termijn, mede in het licht van de verwachte klimaatontwikkelingen;
  - morfologische en ecologische processen en de interactie daartussen.

Prioritair zijn innovatieve projectvoorstellen die bodemverstoringen of andere negatieve ecologische effecten ten gevolge van menselijke activiteiten mitigeren of voorkomen (wat betreft bodemverstoringen bijvoorbeeld aquacultures en garnalenvisserij) en bijdragen aan het tot stand komen of herstellen van ongestoorde ecologische en fysische processen.

Prioritair zijn projectvoorstellen die:

- tot herstel leiden van zoet-zout overgangen, waarbij waterlopen in het binnenland op een meer natuurlijke wijze met de Waddenzee worden verbonden en die tevens kansen bieden voor combinaties met andere functies zoals waterberging en recreatie;
  - leiden tot een gevarieerder kwelderbeheer en kwelderontwikkeling, passend binnen de voor de kwelders geldende (natuur)doelstellingen;
  - de ontwikkeling stimuleren van zeegrasvelden en stabiele mosselbanken;
  - op de eilanden leiden tot behoud en herstel van de jonge duinlandschappen en vormen van dynamisch kustbeheer stimuleren.
- Projecten die een bijdrage leveren aan de migratie van vissoorten zijn prioritair.

Prioritair zijn projecten die:

- zich richten op behoud en herstel van voor de Wadden karakteristieke landschappelijke en cultuurhistorische elementen, patronen en ensembles in combinatie met duurzame economische ontwikkelingen (met name ook in de landbouw), waterbeheer en recreatieve toegankelijkheid;
- zich richten op het investeren in kennisoverdracht omtrent herstel en ontwikkeling van landschap en cultuurhistorie.

2. Het verminderen of wegnemen van externe bedreigingen van de natuurlijke rijkdom van de Waddenzee.

Om bij te dragen aan de realisatie van de lange termijn doelen zou vanuit het waddenfonds kunnen worden bijgedragen aan:

- innovatieve projecten die gericht zijn op het voorkomen van (de gevolgen van) eventuele rampen met schepen. Daarbij wordt gedacht aan projecten op het gebied van intensievere verkeersbegeleiding, automatische registratie van schepen en adequate voorzieningen voor het integrale rampenplan.

Prioritair zijn projecten die:

- zijn gericht op de kwelderontwikkeling, met als doel het omgaan met de gevolgen van versnelde zeespiegelstijging;
- op innovatieve wijze, met een toegevoegde waarde voor de Waddenzee, leiden tot het voorkomen van rampen.

3. Een duurzame economische ontwikkeling in het waddengebied dan wel gericht zijn op een substantiële transitie naar een duurzame energiehouding in het waddengebied en de direct aangrenzende gebieden.

Om bij te dragen aan de realisatie van de lange termijn doelen zou vanuit het waddenfonds kunnen worden bijgedragen aan:

- projecten die gericht zijn op het ontwikkelen van duurzame vormen van energiegebruik. Dit kunnen ook projecten zijn die vanuit Energy Valley worden voorgesteld als ook initiatieven op het terrein van bio-based economy;
- projecten die gericht zijn op het creëren van duurzame werkgelegenheid en inkomen in combinatie met een verbetering van de natuurkwaliteit van de Wadden. Het is belangrijk om daarbij zoveel mogelijk aan te sluiten bij die economische activiteiten die uitgaan van de streekeigen potentie. Hieronder kan ook het beter vermarkten van producten uit het waddengebied worden verstaan. Innovatie is daarbij van belang;
- projecten die bijdragen aan duurzame ontwikkeling van recreatie, toerisme, landbouw, visserij (bijvoorbeeld op het gebied van geïntegreerde visserij, aquacultuur, rapen van schelpdieren en experimenten met betrekking tot de duurzame kweek van schelpdieren), dienstverlening en verduurzaming van havens, industrieterreinen, baggeractiviteiten en infrastructuur. Ook schelpdiervisserij projecten buiten het waddengebied kunnen voor financiering uit het waddenfonds in aanmerking komen mits aangetoond kan worden dat de projecten een positief effect teweeg brengen in het waddengebied zelf.
- Prioritair zijn voorstellen die bijdragen aan:
  - vormen van duurzaam toerisme en recreatie die tevens draagvlak voor de natuur en natuurbeleid creëren;
  - de branding, marketing en promotie van het waddengebied als toeristisch product;
  - het inpasbaar maken van de watersport in brede zin in het ecologische systeem;
  - het verbreden van het toerisme als duurzame economische drager van het Waddengebied.
- Prioritair zijn:
  - kansrijke innovatieve binnendijkse vormen van duurzame landbouw, passend binnen het waddengebied;
  - kansrijke combinaties tussen landbouw en natuurherstel, natuurontwikkeling en –beleving;
  - initiatieven die vergroting en verbreding mogelijk maken van de productie en verspreiding van streekgebonden producten.
- Prioritair zijn projectvoorstellen die tot een verduurzaming van de visserijsector leiden. Voorwaardenscheppende voorstellen zullen in deze planperiode met voorrang behandeld worden.

- Het ondersteunen van plannen en initiatieven voor de noodzakelijke aanpassing en het innoveren van de haven- en bedrijfsomgeving aan de eisen van nieuwe functies is prioritair.
- Prioritair zijn projectvoorstellen die bijdragen aan een duurzame innovatiebevorderende economische ontwikkeling van het Waddengebied.
- Prioritair zijn kunst- en cultuurvoorstellen die bijdragen aan de toeristische aantrekkingskracht van het Waddengebied.
- Snel uitvoerbare projectvoorstellen met wervingskracht en draagvlak, die in het landschap inpasbaar zijn en aantoonbaar bijdragen aan de transitie naar een duurzame energiehuishouding, en innovatieve projectvoorstellen, zoals hierboven beschreven, zijn prioritair. Aspecten van doorontwikkeling, grootschalige toepassing en verbreding zijn daarbij van belang, alsmede de bijdrage die wordt geleverd aan de uitbouw van een noordelijk cluster aan bedrijfsactiviteiten op energiegebied.
- Prioritair zijn projectvoorstellen die (door)ontwikkeling, grootschalige toepassing of een verbreding van de toepassing van groene grondstoffen binnen de aard en schaal van het landschap mogelijk maken.

4. Het ontwikkelen van een duurzame kennishuishouding ten aanzien van het waddengebied.

Om bij te dragen aan de realisatie van de lange termijn doelen zou vanuit het waddenfonds kunnen worden bijgedragen aan:

- een waddenacademie met een stimulerende en coördinerende taak zou een belangrijke rol kunnen spelen bij de samenwerking, prioritering, afstemming en - zo mogelijk - integratie van onderzoek dat wordt geëntameerd vanuit het rijk (zowel fundamenteel als uitvoeringsgericht beleids- en beheerondersteunend). Een waddenacademie zou daarnaast van de kant van provincies en bedrijfsleven in het algemeen een bijdrage kunnen leveren aan een goede ontsluiting van de verworven kennis. Tevens zullen publieksvoorlichting en een actieve verspreiding van kennis over de Wadden worden gestimuleerd. Tenslotte zou een waddenacademie de coördinatie van langdurige monitoringsprogramma's kunnen bevorderen;
- opzetten van een monitoringssysteem voor landschappelijke kenmerken (met name duisternis, geluid en openheid).
- Prioritair zijn projectvoorstellen die:
  - het formuleren van de grootste kennislacunes over het waddengebied stimuleren en pogen deze lacunes op te vullen;
  - bijdragen aan een betere benutting en ontwikkeling van toegepaste kennisontwikkeling over en van het waddengebied;
  - de totstandkoming van een goed functionerende waddenacademie bewerkstelligen;
  - kennis van en over het waddengebied voor publiek en bewoners ontsluiten, vertalen en beschikbaar maken.
- Projectvoorstellen die door kennisoverdracht bijdragen aan het vergroten van draagvlak en kennis over het waddengebied en het waddenbeleid zijn prioritair.

